

Abad–Benjamin. Correspondències. Un muntatge mural sobre l'obra de Francesc Abad, la cinta interactiva del *block W.B.* que es trobava a la quarta planta del Museu de Granollers, es desenvolupava a partir de temes que l'artista català comparteix amb el filòsof alemany, com el viatge, el pas del temps i la memòria, la feina, les classes socials i la classe obrera a la qual pertanyia a Terrassa —capital de la indústria tèxtil a Catalunya i Espanya— i la seva relació amb la ciutat.

En particular, la instal·lació *Spuren* ('rastres', 1998) commemora el pas de Walter Benjamin per Portbou. S'origina essencialment en una reflexió sobre la noció de viatge i els seus diversos sentits, sigui com a deriva, sigui en al·lusió als rastres que deixem al nostre pas al llarg del propi camí. Les maletes solitàries que veiem orientades cap a la tomba en la instal·lació podrien remetre, a més —a banda de la travessia del filòsof alemany—, al poder evocador dels objectes en el capitalisme, ja remarcat per Benjamin a *Das Passagen-Werk* (traduït al castellà com *El libro de los pasajes*).

El tràgic viatge de Walter Benjamin va acabar notòriament amb el seu suïcidi a Portbou el 26 de setembre de 1940. A la carta que Hannah Arendt va enviar a Scholem sobre la seva mort, relata que en arribar al poble català només portava un petit maletí amb dues camises i un raspall de dents. Així, doncs, en el moment de la seva caiguda, el filòsof alemany duia només el mínim indispensable per tirar endavant la seva quotidianitat. Despullat completament de la seva pròpia història personal i al mateix temps expulsat i exclòs dels relats oficials i de la història, va reflectir el destí dels vençuts, als quals únicament els queda la vida quotidiana i els relats personals, transmesos oralment. La cancel·lació de la memòria de les víctimes de la història, i la idea d'aquesta i del temps com a constructes, són temes centrals en l'obra tant de Walter Benjamin com de Francesc Abad, que realitza els seus projectes amb la intenció de reescriure la història des de la perspectiva de les víctimes, dels oprimits, dels perdedors, conscient que la història oficial només és una construcció de relat hegemònic.

Abad va conèixer de primera mà el mode de producció fordista, una experiència que filtra i plasma el seu treball artístic. La reflexió sobre el treball industrial i el progrés tecnològic està vinculada amb la tesi XI de les tesis *Sobre el concepte d'història*, en què Benjamin fa una crítica a la confiança dels obrers de la seva època en les millores de les condicions laborals instituïdes per la socialdemocràcia alemanya i que, segons ell, ha portat a una il·lusòria concepció de la feina i del progrés tecnològic com a font de riquesa en el fordisme —visió propera a l'ètica protestant del treball— i a l'oblit que les classes proletàries en realitat no disposen de la seva força de treball. Diu la tesi XI:

“Només calia fer una passa per caure en la il·lusió que el treball industrial, situat en l'onada del progrés tècnic, representa un resultat polític.”

Es tracta d'una crítica dura al determinisme evolucionista i a la fe cega en el progrés, implícits en la moral capitalista, i una constatació que la concepció determinista va de bracet amb un optimisme indestructible i alhora enganyós per a les classes treballadores.

Partint d'aquests trets conceptuals de l'estètica d'Abad en consonància amb Walter Benjamin, Francele Cocco i Lurdes R. Basolí han creat una obra nova per al Museu de Granollers, en diàleg amb la instal·lació *Spuren* i, més enllà d'aquesta, amb tot el seu corpus artístic i conceptual.

Així, en reprenen alguns dels motius principals, els traslladen a la condició postfordista del capitalisme actual —que es presenta globalitzat i financeritzat— i s'inscriuen en una concepció brechtiana de l'art com a comprensió total i activa de la realitat i de la història, amb la intenció d'incitar a l'anàlisi i produir una consciència crítica en el públic. Particularment, hi trobem el tema del viatge, de la producció capitalista de la història i de l'espai, la idea de progrés i les condicions de desigualtat social en el capitalisme actual des d'una perspectiva marxista. A partir d'aquests conceptes, simulen l'obertura de les maletes de Benjamin representades en la instal·lació d'Abad i creen la instal·lació *Movimiento22*, que narra el sentit del viatge de dones marginades en el capitalisme globalitzat, neoliberal i deslocalitzat del segle XXI, una narració clarament condicionada per una mirada feminista.

La instal·lació s'estructura en dos nivells, que manifesten dos tipus de relacions espacials i de viatge a través d'una i l'altra, del macro al micro. Als vídeos de la paret s'hi representa el viatge de trànsit migratori a la recerca de millors condicions de vida per tres vies diferents: mar, terra i aire. També fan referència al viatge de retorn al país d'origen que moltes “sense papers” somien i que difícilment podran emprendre, i al viatge rutinari de les perifèries —o ciutats dormitori— a la feina de les dones entrevistades per les artistes a Granollers en la fase etnogràfica del projecte. Per altra banda, les fotos que podem veure als cubells que hi ha a terra estan vinculades amb la seva condició existencial, ja que es tracta d'objectes anònims que elles porten a sobre cada dia per anar a treballar, i que normalment queden ocults o passen desapercebuts com l'existència mateixa de les seves propietàries en la societat capitalista. Aquests objectes corresponen a experiències reals de persones que en bona part es dediquen a les cures i la neteja (cuidadores, dones de la neteja, treballadores de geriàtrics, etc.), gairebé totes immigrants, tot i que també n'hi ha moltes d'espanyoles. Els cubells que contenen les fotos estan marcats per dos números, corresponents, d'una banda, als codis postals del lloc d'origen o d'infantesa de les dones entrevistades, i, de l'altra, al càlcul dels quilòmetres que recorren fins al lloc de feina o fins on viuen actualment.

La pregunta retòrica que hi ha al darrere de la investigació etnogràfica i de la instal·lació de Cocco i Basolí és: en quina mesura influeix el lloc on creixes en les

teves possibilitats de mobilitat social i oportunitats econòmiques?

D'aquesta manera, proposen una crítica del marc ideològic, i no només polític, imposat pel neoliberalisme en el segle XXI, convençudes que els il·lusoris ideals de l'individualisme forassenyat i de la responsabilitat personal en l'èxit professional —*si treballes durament la teva vida millorarà*— són els mateixos que els que hi ha a les bases dels nostres problemes, abraçats per la mateixa classe explotada en comptes d'apostar per ideals comunitaris determinats per la consciència de classe.

Com en el cas del fotògraf Alan Sekula (1951-2013), Cocco i Basolí entenen la pràctica fotogràfica com un gènere entre l'assaig visual i la literatura social, com un mitjà per intervenir en els esdeveniments i més encara com una eina de participació, i no simplement com un testimoni distant, estrictament documental i observacional. Sensibles al fet que l'organització, la construcció, la percepció i la representació de l'espai i el seu ús resulten fonamentals per entendre la història i les polítiques contemporànies, aquest cop desenvolupen el tema del viatge en un món globalitzat a partir del problema de la feina i de la producció d'espai social que determina. Mostrant la nova dimensió de l'espai en el món actual, l'utilitzen com una representació de les imperants relacions de poder sistèmiques, ja que —com ens ensenyen Henri Lefebvre i David Harvey— el capitalisme genera espai sobre la base de les diferències socials i de classe.

La teoria del desenvolupament desigual de Neil Smith integra una visió de l'espai i els processos socials, ja que considera l'espai com un reflex de la societat i l'acumulació de capital. La geografia del capitalisme demostra, així, un procés de desenvolupament desigual que és estructural, cosa que dona a entendre que aquest sistema econòmic fracassaria a l'hora de desenvolupar-se uniformement. En el seu nivell més bàsic, el desenvolupament desigual és una expressió geogràfica sistemàtica de les contradiccions inherents a la pròpia construcció i estructura del capital.

El patró que resulta en el paisatge és ben conegut: subdesenvolupament en un pol i desenvolupament en l'altre, cosa que agafa forma en diferents escales espacials. A *Moviment22*, aquests dos llocs són representats pels codis postals dels barris marginals on les dones entrevistades vivien de petites i el quilometratge fins als llocs on treballen, sovint en condicions d'explotació. La intenció és mostrar que en la majoria de casos assistim a una immobilitat social malgrat la mobilitat geogràfica, i no a l'inrevés.

Així mateix, les dues artistes analitzen aquest fet des del prisma feminista i l'adopten com un símptoma d'aquells “tallers ocults del capital” —és a dir, la pobresa i desigualtat estructural com a condició de possibilitat darrere de la societat capitalista— que descriu també Nancy Frase en el llibre homònim. En particular, la instal·lació se centra en la “crisi de les cures”, que segons la teòrica feminista és un dels indicis del funcionament oportunista del capital respecte a les infraestructures socials i subjectives, racials i de gènere.

Reprement Fraser —que parla del “corrosiu ús parasitari” per part del sistema de la feina de les cures no remunerada, del poder polític, de la riquesa expropiada als subjectes racialitzats i de la naturalesa no humana—, la instal·lació denuncia el capitalisme financeritzat, globalitzat i neoliberal actual, que promou la desinversió estatal i empresarial del benestar social al mateix temps que atrau les dones a la força de treball remunerada, obligant les famílies a externalitzar les cures de les llars, dels fills i de les persones grans. Per omplir el “buit de les cures” de les famílies amb dos proveïdors (treballadors) de les classes altes i mitjanes, el règim importa treballadores migrants dels països més pobres als més rics, atretes per una il·lusió de rescat social. Típicament, són dones d'origen rural i de regions pobres, migrants estrangeres, que assumeixen la feina reproductiva i de cures que abans exercien les dones més acomodades. Un viatge per l'escala social que finalment resulta que és circular.

Federica Matelli

Bibliografia

Walter Benjamin, *El libro de los pasajes*. Madrid: Ed. Akal, 2005

Walter Benjamin, *Tesis sobre el concepto de historia y otros ensayos sobre historia y política*. Madrid: Alianza Ed., 2021

Henri Lefebvre, *La producción del espacio*. Madrid: Capitan Swing, 2013

David Harvey, *Espacios del capitalismo global. Hacia una teoría del desarrollo geográfico desigual*. Madrid: Ed. Akal, 2021

Neil Smith, *Desarrollo desigual. Naturaleza, capital y la producción del espacio*. Madrid: Traficantes de Sueños, 2020

Nancy Fraser, *Los talleres ocultos del capital. Un mapa para la izquierda*. Madrid: Traficantes de Sueños, 2020